

muziekcursus college 2

14 november 2019

oudheid, middeleeuwen, renaissance

De oudheid is de periode tot 500 na Christus.

Het woord 'muziek' is afgeleid van het Griekse μουσική (mousikè), 'kunst van de Muzen', de dochters van Zeus, de godinnen van kunst en wetenschap, die inspiratie voorstelden.

Middeleeuwen - Periode tussen 500 en 1400

Het wereldlijke lied in de Middeleeuwen werd gezongen door troubadours en trouvères.

* voorbeeld: Bernard de Ventadour (ca.1135 – ca.1200) Can Vei la Lauzeta Mover (Wanneer ik de leeuwerik zie bewegen)

<https://www.youtube.com/watch?v=e0JNlukJv1k&list=RDe0JNlukJv1k#t=33>

Gregoriaans = de eenstemmige kerkmuziek van het Christendom. Ontstaan onder invloed van de psalmodie, muziek uit de Joodse eredienst, waarin de psalmteksten zingend worden gereciteerd. Voornamelijk op één toon, waarbij korte melodische wendingen optreden ter opening, onderbreking en afsluiting. Het Gregoriaans dankt zijn naam aan paus Gregorius I († 604), die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de totstandkoming van de Romeinse liturgie.

* voorbeeld: Rorate Coeli

https://www.youtube.com/watch?v=f06qdhO_sEY

Het Gregoriaans is de basis geweest voor de meerstemmige muziek in West Europa. Die meerstemmigheid ontstaat in fases: eerst de Gregoriaanse melodie met een stem die een kwart lager zingt, dan een stem die soms parallel loopt en soms een tegenbeweging maakt, vervolgens een beweeglijke tegenstem terwijl de oorspronkelijke melodie in lange noten beweegt en tot slot de fase die wordt beheerst door de Parijse componisten **Leoninus** (ca 1163-ca 1190) en **Perotinus** (ca 1180- ca 1238), verbonden aan de Notre Dame in Parijs. Ze staan bekend als de eerste, van naam bekende, West-Europese componisten.

* voorbeeld: Perotinus: Sederunt principes

<https://www.youtube.com/watch?v=FvJ6xl3l1ek>

Ars Antiqua (1250-1320): letterlijk, de oude kunst. De periode waarin het **motet** zich ontwikkelt. Aan de 'tenor' (Gregoriaanse melodie) werd een vrije stem toegevoegd met een nieuwe tekst (duplum, ook motetus genoemd) en eventueel een 3e stem, triplum.

Iedere stem heeft zijn eigen tekst.

* voorbeeld: Pucelete/Je languis/Domino

https://www.youtube.com/watch?v=TdaeDmdpRIM&index=9&list=PLUh8xNjlvisAA-bGZGfrfQcCJL_hLf7KF (gekke Engelsman met één mans koor)

Ars Nova (1320-1380): in Frankrijk ontstond een muziek die zo verschilde van het voorafgaande, dat ze het Ars Nova noemde. Wereldlijke muziek kreeg aandacht en de grote man was **Guillaume de Machaut** († 1377). Hij werkte met isoritmiek: hetzelfde ritmische motief werd in verschillende stemmen overgenomen.

* voorbeeld: Guillaume de Machaut: Douce Dame Jolie

<https://www.youtube.com/watch?v=tJS-HZWB3wE>

Renaissance, van 1400 tot 1600. Renaissance, letterlijk 'wedergeboorte': hernieuwde belangstelling voor de antieken, de cultuur van de oude Grieken en Romeinen.

De Engelse componist **John Dunstable** (ca 1390-1453) en de aan het Bourgondische hof werkzame **Gilles Binchois** (ca 1400-1460) kunnen we als de grondleggers van de nieuwe continentale muziek zien. Samen met **Guillaume Dufay** (1400-1474) vormen zij de eerste generatie van Renaissance-componisten.

* voorbeeld: Gilles Binchois - Triste plaisir et douloureuse joye

<https://www.youtube.com/watch?v=l0bmfs0JITw&index=1&list=RDI0bmfs0JITw>

* voorbeeld: John Dunstable: Quam pulchra es

<https://www.youtube.com/watch?v=qQjdEbZH2wl>

* Guillaume Dufay: Nuper rosarum flores (bij de inwijding van de Dom van Florence (1436) <https://www.youtube.com/watch?v=hGW2HL35kqY>.

De Nederlandse school speelt een belangrijke rol (eigenlijk Franco-Nederlands, want de componisten komen uit NO van Frankrijk, België en Holland, provincies van het toenmalige Bourgondische Rijk) met componisten als **Ockeghem** (ca 1410-1497) **Obrecht** (ca 1457-1505) en **Josquin des Prez** (ca 1450-1521).

* Voorbeeld: Ockeghem - Missa Prolationum

<https://www.youtube.com/watch?v=4NAb4rEeryc>

* Voorbeeld: Josquin des Prez – Ave Maria (geen aparte hoofdstem meer, alle

stemmen zijn even belangrijk) <https://www.youtube.com/watch?v=LUAgAF4Khmq>

Middendeel Renaissance: 1470 – 1550

Madrigaal: de belangrijkste muzikale vorm in de wereldlijke vocale muziek in die tijd. Met teksten over de liefde en de natuur, bestaande gedichten en muziek die de tekstinhoud probeert uit te drukken.

* Voorbeeld: **Jacobus Arcadelt** (ca 1500-1575) Il bianco e dolce cigno

<https://www.youtube.com/watch?v=XITImDJ9-Hk>

In Frankrijk ontstaat een nieuw type chanson, vergelijkbaar met het madrigaal, maar nog meer bedoeld voor de burgerij. Luchtig karakter, snel tempo, vaak homofoon.

* Voorbeeld: **Clement Janequin** (ca 1485-1558) Le Chant des Oiseaux
<https://www.youtube.com/watch?v=pAp4d2xzGn4>

Veranderingen in de kerk. Na Concilie van Trente wordt het Gregoriaans her gewaardeerd en werd de tekstgeoriënteerde kerkmuziek stevig op de kaart gezet. **Giovanni Pierluigi da Palestrina** (ca 1525-1594) was de gevierde componist.

* Voorbeeld: Palestrina – Missa Papae Marcelli
<https://www.youtube.com/watch?v=BRfF7W4EI60>

Laatste deel Renaissance: 1550 - 1600

Engeland: **Thomas Tallis** (1505-1585) en **William Byrd** (1543-1623) die beschouwd wordt als de grootste componist van de Engelse Renaissance.

* Voorbeeld: Byrd – Agnus Dei uit 4-stemmige mis
<https://www.youtube.com/watch?v=Op8yU7RI1TU>

De 'Venetiaanse school': één van de belangrijkste kenmerken: de meerkorigheid (Cori Spezzati). Componist: **Giovanni Gabrieli** (ca 1557-1612) geeft ook als een van de eersten dynamische aanwijzingen in de partituur: pian (zacht) voor de aparte ensembles, forte (hard) voor de instrumentale groepen samen.

* Voorbeeld: Gabrieli - Sonata pian e forte
https://www.youtube.com/watch?v=t2yPh_v6Xw0

De hekkensluiters van de Franco Nederlandse school zijn **Orlando di Lasso** (1532-1594) en **Philippus de Monte** (1521-1603).

* Voorbeeld: Orlando di Lasso - Lagrime di San Pietro
<https://www.youtube.com/watch?v=hoGpYbqvpJk>

En tenslotte **Jan Pieterszoon Sweelinck** (1562-1621), organist van de Oude Kerk in A'dam, met een grote reputatie en als bijnaam 'de Amsterdamse Orpheus'. Hij zorgt voor de overgang van de Renaissance naar de Barok.

* Voorbeeld: Sweelinck - Fantasia Chromatica
<https://www.youtube.com/watch?v=jyhZaSso414>

Te gast was dramatisch sopraan **Francis van Broekhuizen**, die met veel passie vertelde over het zingen van verschillende genres muziek. Zij zong:

- J. Dowland: Burth forth my tears
- R. Schumann: Widmung
- W.A. Mozart: Voi che sapete (uit Le Nozze di Figaro)
- J. Mitchell: Both sides now
- P. Mascagni: Voi lo sapete (uit Cavalleria Rusticana)